

ÜLKEMİZDE ORMANLARIN KORUNMASI VE ARAZİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE KAVAKÇILIK VE ERBAA-NİKSAR YÖRESİ ÖRNEĞİ

*Keeping of Woods and Evaluating of Areas in Our Country, the Example of the
Commercial Growing of Poplars and the Region of Erbaa-Niksar*

Yrd. Doç. Dr. Okan YAŞAR*

ÖZET

Bu çalışma, ülkemizin 2000'li yıllarda karşılaşması muhtemel odun açığının kapatılmasında kavakçılıktan yararlanılması gerçeğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, mevcut ormanlarımızın korunması ve arazilerin değerlendirilmesinde kavakçılığın yeri tartışılarak, kavakçılığın faydaları örnek bir yöre verilerek; değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

This study shows that the passible deficit of wood can be seen in 2000 in our country and the commercial growing of poplars must be used for covering this shortage . However, discussing the place of the commercial growing of poplars in the dependence of the existing woods and the evaluation of the areas, the utility of the commercial growing of poplars was evaluated by showing an example region (model region).

Giriş

Tarih boyunca insanoğlunun faydalandığı hammaddelerin başında gelen odun maddesine karşı duyulan ihtiyaç, içinde yaşadığımız yüzyılda da kaçınılmaz bir şekilde önemini muhafaza etmektedir.

İnşaat sektörü, gemi inşaatı ve çeşitli alet ve malzemelerin imali gibi alanlarda odunun (kerestenin) yerini ikame edebilecek bazı maddeler bugün mevcutsa da, çeşitli alanlarda odun kullanımının çok yaygın olduğu bölgelerde yer yüzünde hala oldukça yaygındır. Bununla birlikte, modern teknik, halen odunun bünyesini değiştirme yöntemlerini keşfetmiş ve böylece odunun kullanım alanlarını genişletmiştir. Örneğin kontrplak ve lif levhaları inşaat sektöründe ve mobilyacılıkta kullanılmakta; kağıt, kimya ve sanayi konularında odun hammadde olarak önemini korumaktadır.

FAO'nün Ormancılık Kısmı tarafından yapılan son çalışmalar dünya orman

* 18 Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Çanakkale.

sahasının halen 3.800 milyon hektarı bulunduğunu, bunun 1.150 milyon hektarının veya kabaca üçte birinin işletilmekte olduğunu göstermiştir. Bu durum, dünya orman kaynaklarının önemli bir kısmına henüz dokunulmamış olduğu izlenimi vermekteyse de, geri kalan ormanlardan ekserisinin ekonomik bakımdan verimli olarak kabul edilmeyeceği unutulmamalıdır. Zira bunlar ya koruma maksatlarına hizmet etmekte, yahut da tüketim merkezlerinden çok uzaklarda bulunmaktadır.(Beşkök, 1965)

Bugün birçok ülkede artan odun hammaddesi ihtiyacını karşılayacak kısa sürede yetişen ağaçların yetiştirilmesine büyük bir önem verilmektedir. Böylece yeterli miktarda odun elde etmek ve bunları çabuk yetiştirmek, bugün çoğu ülkelerin acil zaruretleri arasına girmiştir. Bu durumda bu programın gerçekleştirilmesine en uygun düşen ağaçlar kavaklardır. Kavaklar; hızlı büyüme niteliğine sahip ağaçlardır. En yaygın bir şekilde yetiştirilen kavak cinsleri 15 ila 25 yıl içinde hatta bazen de daha kısa bir süre zarfında verimli bir şekilde kullanılabilir ölçülere ulaşırlar.

Günümüzde kavak kerestesi hızlı bir gelişme göstermiş olan soyma levha imalatı, ambalaj malzemesi, lif levhaları ve odun hamuru gibi sanayi kollarına çok cazip bir hammadde teşkil etmektedir.

Toprak kullanımı bakımından kavaklar, ziraata elverişli olmayan arazinin kıymetlendirilmesini sağlarlar; diğer taraftan özel tertiplerde dikilmek suretiyle çevrelerindeki arazide zirai mahsul veriminin artmasını temin ederler. Bu ağaç cinsinin, zirai mahsul bitkileriyle muhtelif kombinasyonlar halinde yetiştirebilmek gibi bir avantajı daha mevcuttur. Hakikaten kavaklar ormandan mahrum ülkelerin yegane odun kaynağını teşkil etmektedir ve Orta Doğu'nun ağaçsız kesimlerinde buna " mübarek ağaç " denilmesi sebepsiz değildir. Ziraat arazisinin çevresine serpilmiş şekilde bulunan bu ağaçlar, halkın yakacak ve kullanılacak odun ihtiyacını sağlar ve buna ilaveten, kesim çağı geldiği zaman değeri çok daha iyi idrak edilebilen bir "tasarruf sandığı" vazifesi görerek zirai işletmenin kalkındırılması için lüzumlu sermayeyi temin eder. Ayrıca akarsu kenarlarında galeri kavakçılığı yapılmak suretiyle akarsu erezyonunu büyük ölçüde önlenmektedir. (Beşkök,1965)

Ülkemizde Kavakçılığın Gelişmesini Gerektiren Sebepler

Ülkemizin 77.7 milyon hektar tutarındaki topraklarının 27.6 milyon hektarı tarım, 21.2 milyon hektarı çayır ve mera, 20.5 milyon hektarı orman ve 7.4 milyon hektarı da diğer kullanım alanlarıdır. (Atalay, 1989)

Yüzyıllardır tahribe uğrayarak bugünkü seviyesine indirgenmiş olan orman varlığımızdan yılda 20 milyon m³ üretim yapabilmekteyiz.(DİE,1993),"Ormancılık Ana Planına " göre de, odun açığımız 3-5 sene sonra 15 milyon m³ bulacaktır. Ağaçlandırma ve Erozyonu Kontrol Genel Müdürlüğü ile çeşitli birimlerce yılda gerçekleştirilen 300.000 hektarlık ağaçlandırma ile oluşturulacak yeni ormanların ürün vermesi 80-100 yıl gibi bir süreyi gerektirdiğinden, ülkemizin

odun açığının kapatmada başka çarelere başvurulması gerekmektedir. Bunlardan birincisi ithalat, ikincisi ise doğal olarak yetişen ağaçlara göre 10 misli daha hızlı büyüyen geniş kavak ormanları tesis etmek olacaktır.

Ülkemizde kavak ağaçlandırılmaları için ayrılacak arazilerin oldukça geniş olduğu bir gerçektir. 27.6 milyon hektar tutarındaki tarım arazilerinin 8.5 milyon hektarı kavakçılığa uygun sulanabilir özellikler göstermektedir. Buna ilaveten ülkemizde tarıma uygun olmayan 49.8 milyon hektar tutarındaki arazilerin (V,VI,VII,VIII sınıf araziler) su kaynaklarının bulunduğu kesimlerinin kavakçılığa tahsis edilmesi; yukarıda belirtilen faydaları temin edecektir. Aşağıdaki hususlara değinerek, kavak ve onun kültürünün ülkemiz için önemi ve gerekliliği daha iyi anlaşılabilir olacaktır:

a- Kavak odunu gibi yumuşak odun işleyen kontrplak, kibrit, ambalaj, kağıt ve selüloz endüstrileri hızla gelişmekte ve yumuşak odun ihtiyacı giderek artmaktadır.

b- Çeşitli sebeplerden ziraatte kullanılmayan akarsu yatakları boyunca oldukça geniş araziler uygun metodlarla kavakçılığa tahsis edilerek, bu araziler kıymetlendirilmiş olacaktır.

c- Tarla, hendek ve su arkları kenarlarında kavakçılık yapılarak, arazilerden ilave bir gelir elde edilmiş olacaktır.

d- Orta Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi ormanca fakir bölgelerimizde başlıca inşaat kerestesi kavak olduğundan, bu bölgelerimizde kavakçılık yaygınlaştırılmalıdır.

e- Giderek küçülen orman varlığımız üzerinde, ihtiyacın doğurduğu büyük bir baskı bulunmaktadır. Kavakçılığın gelişmesi ile ormanlarımızın korunması, ıslahı ve rasyonel olarak işletilmesi imkan dahiline girecektir. (İzmit Kavakçılık Araşt. Enst. Çalışmaları, 1967)

f- Güney ve Güneydoğu komşularımızın ormanca çok fakir olmaları ,her zaman için bu ülkelere ihracat yapabilme imkanını bize verecektir.

Bilindiği gibi Türkiye'de Orman işletmeciliği devlete aittir. Ancak kavakçılık çalışmaları, özel teşebbüs ve fertlerce yürütülebilmektedir. 6831 Sayılı Orman Kanunu'na bu konuda vatandaşları destekleyen yeni yükümler konulmuştur. Devlet, yasal düzenlemelere rağmen, kavakçılık çalışmalarının da öncülüğünü sürdürmektedir. Devletimiz, 1956 yılında, "İzmit Kavakçılık Araştırma Enstitüsü'nü" kurarak, kavakçılığa bilimsel bir yaklaşım getirerek, gerekli araştırma çalışmalarını da sürdürmüştür.

1960'lardan bu yana girişilen sistemli çalışmalar sonucu yurdun her yanında kurulan ve kurulmakta olan fidanlıklarla ve ayrıca kavakçılık araştırma enstitüleri ile sağlanan modern kavak kültürünün memleketimize sokulması yönünde girişilen çabalar kavakçılıkta hızlı bir gelişme yolu açmıştır. Bu gayelerle ülkemizi-

zin yedi bölgesinde "Kavakçılık Araştırma İstasyonları" faaliyete geçmiştir. 36 adet daimi ve 10 adet de geçici fidanlık halka fidan dağıtmaktadır. (İzmit Kavakçılık Araşt. Enst. Çalışmaları,1967). Bu çalışmalar neticesinde ülkemizde kavakçılık yaygınlaşmaya başlamıştır. Böylece yıllık kavak kerestesi (odunu) üretimimiz 3 milyon m³ ü bulmuştur. Buna karşın ormanlarımızdan bu miktar odun hammaddesi ancak 1 milyon hektardan sağlanmaktadır ki; bu da mevcut verimli ormanlarımızın 1/5 'ne tekabül etmektedir.

Bu durumda artan nüfusumuz ve buna paralel olarak gelişen milli ekonomimizin muhtaç olduğu odun ham maddesi miktarının ormanların korunarak sağlanması; ancak kavakçılığı geliştirmekle mümkün olabilecektir.

Erbaa - Niksar Yöresinde Kavakçılık

Erbaa-Niksar yöresinde kavakçılık potansiyeli oldukça iyi bir şekilde değerlendirilmektedir. Yöre sakinleri gelenek halinde arazi sınırlarına, yol ve akarsu kenarlarına kavak dikmekte ve bunlardan büyük ölçüde inşaat sektöründe ve yakacak olarak yararlanmaktadır. Yetiştirilen türler daha ziyade yerli pirimidallı kavak türleridir. Ancak bu tür kavaklardan düzgün gövde alınamadığı gibi, kesimleri de uzun yıllar alabilmektedir. Bu sebeple ekonomik değillerdir.

Yörede modern kavakçılık çalışmaları 1965 yılında Samsun - Gelemen fidanlığından elde edilen fidanlarla başlamıştır. Ancak artan taleplerin üzerine; Tokat Valiliğiyle Amasya Orman Bölge Müdürlüğü'nün işbirliği sonucu, Tokat-Kazova da 45,Erbaa-Karayaka da 80 olmak üzere toplam 125 hektarlık fidanlık tesis edilmiş ve talepler karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak Erbaa fidanlığı yöre taleplerini karşılayamadığından Bafra ve Gelemen fidanlıklarından fidan temini yoluna gidilmiştir.

Erbaa-Niksar yöresi iklim, toprak , su ve sulama koşullarıyla kavakçılığa son derece de müsait şartlar arz eder. Yörenin sulanan arazilerinin toplamı 15503 hektardır. (Erbaa ve Niksar İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri ,1996).Sulanabilen arazilerin %90'nı da alüvyal özellikte taban arazilerdir. Böylece gerek bu fiziki koşulların elverişliliği ve gerekse yukarıda belirtilen beşeri zorunluluklar nedeniyle yörede kavakçılığa tahsis edilen araziler genişlemiştir.

Erbaa-Niksar yöresinde 2005 hektarlık bir alanda (1996 yılı itibari ile) modern anlamda kavak yetiştiriciliği yapılmaktadır. Kavak yetiştiriciliğinde başlıca Niksar Ovası çekmektedir. Tamamıyla sulu tarıma açılmış olan bu ovada, 1377 hektarlık bir alanda kavak yetiştiriciliği yapılmaktadır. Hızlı gelişen ve daha kısa sürede kesime gelebilen Kanada kavağı yetiştiriciliği yapılmaktadır

Kavaklar geniş alanlarda yetiştirilmesi halinde, ilk 3 sene altında ziraat yapılabilmektedir. Özellikle arazinin başında bulunmayan çiftçiler için kavak yetiştiriciliği çok cazip görünmektedir. Bununla beraber, zirai mahsullerle mukayesesi yapıldığında birim alandan daha fazla kazanç sağlamaktadır. Kavak fiyatlarının düşük olduğu devrelerde kesilmemesi nedeniyle de rizikosuz az bulunmaktadır.

Kağıt, suni tahta, mobilya ve inşaatlarda yararlanılmaktadır.

İşte bu sebeplerle yörede oldukça yaygınlaşan kavak yetiştiriciliği aynı zamanda bazı sanayi kuruluşlarına da önemli derecede hammadde sağlamaktadır. Bunlar: Giresun Aksu Kağıt Fabrikası, Giresun-Sunta Fabrikası ve Terme Yontaş Fabrikası'dır. Ayrıca yörede kurulmuş olan küçük ve orta ölçekli 13 adet ağaç ve parke sanayinin ham madde ihtiyacı da büyük ölçüde yöre kavakçılığından sağlanmaktadır. Bu gelişme yöre istihdamı açısından büyük önem taşımaktadır.

Bununla birlikte yörede giderek yaygınlaşan kavak yetiştiriciliğine başka bir açıdan da bakabiliriz:

Sulanabilen, buna bağlı olarak da çok çeşitli ziraatın yapılabilirdiği Niksar Ovası'nın da, taban arazilerin 1377 hektarında kavak yetiştiriciliği yapılmaktadır. (Niksar İlçe Tarım Müd. Verileri 1996). Böylece sulanabilen arazilerin % 14 'ü kavakçılığa ayrılmıştır. Kavakçılık Zirai mahsullerle mukayesesi yapıldığında çok karlı görünmektedir. Ancak iklim, toprak, su ve sulama imkanlarıyla polikültür ziraat hayatına elverişli olan Niksar Ovası'nın önemli bir bölümünün kavakçılığa tahsis edilmesini düşündürücü bulmaktayız. (Yaşar, 1997). Çünkü Erbaa Ovası ile beraber Niksar Ovası; Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinin beslenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple ovaların çok yıllık bitkisel üretime değil de tek yıllık veya mevsimlik üretime ayrılması, ovaların milli ekonomiye daha verimli bir şekilde kazandırılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Bu durumda Niksar Ovası'nda Kelkit ve tabileri kenarlarıyla drenaj kanalları çevresi ile ıslah gerektiren alanların kavakçılığa ayrılmasını daha uygun bulmaktayız. Ayrıca yörede 9000 hektarı bulan tarıma elverişsiz alanların su kaynaklarının bulunduğu kesimlerinin kavakçılığa tahsis edilmesi kanımca daha doğru olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Kavak yetiştiriciliği, halkımızın yüzyıllardır aşınası olduğu bir kütürdür. Bununla beraber, odun ham maddesini karşılayan diğer orman ağaçları belirli iklim bölgelerinde yetişebildiği halde, kavak; Anadolu'nun her yanında ekonomik olarak yetiştirilmektedir. Kavak; yetersiz orman varlığımızla birlikte gün geçtikçe artan odun ham maddesi ihtiyacının karşılanmasında değinilen bu özelliklerinden ötürü aranan özelliklerde ağaç türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavakçılıkla topraklarımızı kıymetlendirecek azami miktarda kavak odununun milli ekonomimiz tarafından her zaman tüketilebileceğini belirtmek isteriz. O halde kavakçılığımızın gelişmesi için şu önerileri dikkate almamız gerekmektedir:

1- Kavakçılık çalışmalarımızın gerek zemin, gerekse zihin bakımından alt yapısı hazırdır. Devlet teşkilatları mevcut potansiyeli hızla harekete geçirmelidir.

2- Kavakçılığın faydaları çiftçiye aktarılmalı ve bunlara ucuz kavak fidanı temini kapasitesi artırılmalıdır.

3- Kavakların orman sahalarında ekstansif olarak yetiştirilmeleri mümkündür. Bazı ülkelerde bu ağaçlar akarsu boylarında tabii olarak yetiştirilmektedir; diğer yerlerde başka ağaç türleri ile karışık ormanlar teşkil edecek şekilde dikilebilirler ve haiz oldukları hızlı büyüme özellikleri dolayısıyla, ormandan elde edilen hasılatı büyük ölçüde fazlalaştırabilirler (Beşkök-1965)

4- Kıraç arazideki akarsu kenarları galeri kavakçılığına açılmalı, birinci sınıf tarım arazileri tek yıllık yada mevsimlik bitkisel üretime ayrılmalıdır.

Kaynakça

- Beşkök,T(1965): Ormancılıkta ve Arazinin Değerlendirilmesinde Kavak. FAO Ormancılık ve Orman Mahsulleri Çalışmaları , No:12. Güven Basımevi . İstanbul. s. 1-3
- Niksar ve Erbaa İlçe Tarım Müd. Verileri, 1996.
- Orman Genel Müd. İzmit Kavakçılık Araşt. Enst. ve İstas. Çalışmaları. No:487,Ankara-1967, s. 20-32
- Yaşar, O. (1997) : Aşağı Kelkit Havzası ve Çevresi'nin Beşeri Coğrafya Açısından Tetkiki. İ.Ü.Deniz Bil. ve İşletmeciliği Enst. (basılmamış doktora tezi). İstanbul. s. 257-258